

IZDAVAČI:
Ruska knjiga u izdanju "Službenog lista" SRJ

Dr Nikola B. POPOVIĆ

**Aleksandar F. Giljferding, PUTOVANJE PO
HERCEGOVINI, BOSNI I STAROJ SRBIJI,
Beograd 1996.**

Kao ruski konzul A. Giljferding je u Sarajevu boravio kratko vreme: od maja 1857. do marta 1858. Bio je mlad – tada je imao 27 godina, a već je bio ukorenjen u slovenofilskim i naučnim krugovima Petrograda. Kao radoznao duh, sledeći svoj slovenofilski instinkt, nije krio ambicije da upozna svojim okom Zapadne Slovene, ali svakako ne kao biološka bića. Možda su se u njegovoj misiji srećno sjedinili naučnička radoznalost, slovenofilske plemenite težnje i obaveštajni zadaci, koje postavlja svako ministarstvo inostranih dela.

Savremenici (neki) nisu ga dovoljno razumeli. Njegov kolega, konzul u Dubrovniku, ružno je o njemu izveštavao, nazivajući ga spodobom, da je "svojim nastranostima od sebe učinio podsmešljivka celog grada", a on o sebi da ima visoko mišljenje. Za nas je svakako zanimljiva sledeća zamerka kolege: "Sada je njegov cilj da izmami materijale za istoriju i književnost, koje niko nije video, pa bi za bilo kakav rukopis on bio spreman da postane sluga katolika i stranaca. /.../ Bez svake je sumnje da će kod naših jednovernika izazvati ne samo nepoverenje /.../. I eto to je taj kojeg Bosanci i Hercegovci očekuju kao mesiju i eto to je taj prvi ruski službenik, koji će se u tim zemljama pojaviti posle toliko godina neprekidnih iščekivanja."

I pored sve jetkosti tih reči, da se razabralo da je Giljferdinga u Sarajevu, u Bosni, zanimala kultura, nauka, a da je kao konzul Rusije u očima pravoslavaca dočekan kao uzdanica. Posle povratka u Petrograd, Giljferding je napredovao na službenoj lestvici MID-a, što bi trebalo da znači da je njegov rad u Bosni bio pozitivno ocenjen. Svoj naslovljeni putopis, objavio je 1859. godine u periodičnoj publikaciji (Zapisi) carskog ruskog geografskog društva u Petrogradu.

Giljferdingov putopis počinje od njegovog dolaska, tj. od puta od Dubrovnika, kroz trebinjski kraj, preko Stoca u Mostar, pa u Sarajevo. Išao je težim putem, ne dolinom Neretve, već istočnom Hercegovinom, gde je srpski živalj bio u većini.

Specijalno putovanje preduzeo je iz Sarajeva, preko Rogatice – Višegrada u Novu Varoš – Sjenicu, Novi Pazar, Đurđeve stupove – Sopoćane – Peć, Dečane, Prizren, Đakovicu, Nerodimlje, Prištinu – Mitrovicu, Zvečan – Pljevlja, Kolašin, Drobniak, Pivu. Kud god je prolazio, posmatrao je, razgovarao sa domaćim ljudima različitog soja i sloja i svoje utiske stavljao na papir. Uz to, vraćao se u istoriju i beležio što je saznavao o određenom gradu ili manastiru. Njegovi zapisi idu ponekad do tančina, ali zna da sumira i da generalnu ocenu. Pun je utisaka o Staroj Srbiji, a posebno o manastirima. Tako veli: “Ovaj manastir narod zove ‘Đurđevi stupovi’ i, pokazujući pod crkvom na nešto slično podrumu ili pećini, uverava da je na tom istom mestu prebivao, kao zatvorenik, tvorac srpske države. Iz daljine vam se čini da su crkva i zvonik čitavi i neokrnjeni, tako su se dobro sačuvale opšte konture građevina. Ali kada pridete bliže, vidite oboren krov, korov izrastao iz zidova, izgrebane ikone iskapanih očiju.”

Na drugom mestu kaže: “Proputovao sam Bosnom od Sarajeva do Novog Pazara, a pre toga i svu Hercegovinu od Trebinja do Mostara i Konjica, i na tom putu nisam naišao na ostatke starih spomenika ni na tragove nekadašnje srpske slave i ugleda. Zato je i izgled ovih uvaženih likova Nemanje i njegovih potomaka, njihova imena ispisana na zidu rukom savremenog umetnika, ta starina koja je pred očima iskršavala kao da je živa – učinila na mene izvanredan utisak. Konačno sam stupio na istorijsko tlo.” Specijalno putovanje preduzeo je da bi obišao centralnu Bosnu, katoličke samostane Kreševo, Fojnicu, Visoko, a zatim bio je u Travniku, Jajcu, Banjaluci i Livnu.

Evo kako je video Travnik: “Ustavili smo konje da bismo uživali u izgledu Travnika, a zatim smo ih poterali kako bismo što pre stigli u taj prekrasni grad. Avaj! kako smo se razočarali kad smo ga videli iz blizine! Ono što nas je malopre oduševilo bili su, u stvari, razrušeni zidovi dotrajale tvrđave, trošne i neugledne džamije, a travničke ulica – Bože moj – one su tako uske i strme, rđavo kaldrmisane i prljave. Vezirov konak, kuće, dućani – sve je to crno, trulo, nahereno na bok i delom sasvim zapušteno.”

Giljferdinga je osobito zanimao srpski, pravoslavni, svet. Zadivljujuće je kako je taj mladi stranac za kratko vreme shvatio uslove života, psihologiju i težnje toga naroda. On je daleko od idealizovanja tih ljudi, teži da bude objektivan. Kaže “da je stanje i pravoslavnih i rimokatolika seljaka gotovo podjednako. Ali ipak pravoslavni trpe mnogo više nego katolici. Interese ovih poslednjih svojski brani sveštenstvo /.../ i zapadne sile, austrijska vlada, Rimski i Lionski propagandni potpomažu ih i novcem.”

Evo kako je Giljferding video Srbina iz Bosne: "Bosanac je trom i nespretn, neumešan čovek. Živahnosti u njemu ima malo, ali zato mnogo čvrstine i postojanosti /.../ ta postojanost prelazi i u plemenitu hrabrost kada treba braniti svoju veru."

Na kraju svoje knjige, dajući sumarnu i opsežanu sliku Bosne i njenih naroda, Giljferding se upustio u proricanje budućnosti: "Smelo predskazujem, ako ih zbog bilo kakvih okolnosti, u daljoj ili bližoj budućnosti ne podrži i ne organizuje čija snaga sa strane, Bosanci, prepušteni sami sebi, neće se nikad osloboditi svoje današnje apatije, niti će moći učestvovati u aktivnosti slovenskih naroda. Takvo predviđanje temeljim pre svega na tome što su Bosanci podeljeni na tri neprijateljski raspoložene veroispovesti, koje onemogućavaju svako zajedničko delovanje u ovoj zemlji."

Tako Giljferding 1858. godine, a mi 140 godina kasnije, vidimo koliko je bio u pravu.